

BUITEN

6^E JAARGANG N^O. 8.

ZATERDAG 24 FEBRUARI 1912.

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE WATERPOORT TE TIEL.

INHOUD:

DE WATERPOORT TE TIEL. ILLUSTRATIE	BLZ. 87
FOUCHÉ EN ZIJN VROUW (SLOT), NAAR HET FRANSCH VAN G. LENÔTRE, DOOR F. C. J. S.	88
STOORNIS (GEDICHT), DOOR J. H. DE VEER	89
EEN BEZOEK AAN HAMPTON COURT PALACE, DOOR LEOPOLD ALETRINO, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 90—92
UIT DE GESCHIEDENIS DER GANZEN, DOOR G.	BLZ. 92
ZEEANEMONE AAN DEN MAALTIJD, DOOR S. LEEFMANS, GEÏLLUSTREERD	93
OVER HOOG WATER EN NOG WAT, DOOR A. B. WIGMAN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 94—96
SPROKKELMAAND, DOOR D. J. VAN DE VEN, GEÏLLUSTR.	BLZ. 96
MET EEN IJSBREKER OP REIS, DOOR ALB. J. LUIKINGA	97
DE VOEDING TEN PLATTELANDE, DOOR G.	98

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk ait blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

FOUCHÉ EN ZIJN VROUW.

(Slot).

WAT burgeres Fouché betreft, die zette nergens een leelijk gezicht bij. Terwijl haar man het goud in de streek van Lyon bijeenzocht om het naar Parijs te zenden, evenals hij te Nevers had gedaan, bestuurde zij op zuinige manier haar huishouden. Men at bij den proconsul het slechtste brood en men dronk er niets dan water, Fouché getuigt het zelf; en toch heeft men sporen gevonden van erg verdachte huiszoekingen, die blijkbaar voor zijn rekening waren gehouden: „twee stukken mousseline, drie dozijn paren handschoenen, vier dozijn paren kousen, vijftig pond koffie”, zonder nog te spreken van „grootte stukken zijdenstof voor vrouwenkleederen.” Ook vertelde men — Barras zegt het in zijne *Mémoires* — dat bij het vertrek uit Lyon, burgeres Fouché eenige dagen vóór haar man de stad verliet in een zwaar beladen koets, die op den boulevard Vaise bij ongeluk omviel. De ooggetuigen van het ongeluk constateerden, dat de bagage erg op oorlogsbuit gelek, en de verschrikte Bonne-Jeanne stopte haar „spaarpot” weg onder haar rokken, „als een zorgzame kloek die hare kuikens beschut”.

En toch, als het huishouden in April 1794 weer zijn intrek neemt in het krot van de rue Saint-Honoré, is er niets dat op rijkdom wijst. De oorlog in de Vendée heeft de opbrengst van de landerijen van le Pellerin, bij Nantes, tot niets teruggebracht; de Fouchés zijn geld schuldig aan den kleermaker en hebben moeite rond te komen, hoe zuinig zij ook leven; het is armoe troef. Er is ook geen vooruitzicht om uit de geldverlegenheid te raken, want Robespierre, die nu almachtig is geworden, als 't ware een koning en bijna een godheid, is ontevreden over de zending van Fouché naar Lyon. Tusschen hen beiden bestaat de wrok van een vriendschap die reeds vóór de Revolutie is verkoeld; de novice van het Oratoire heeft indertijd geld geleend van den berooiden advokaat van Atrecht, voor wiens overdreven trots dit een pijnlijke herinnering is. Fouché waant zich reeds zoo dicht bij het schavot alsof hij op de beulskar zat; hij wordt nagegaan door een spion, hij verbergt zich, zwerft in Parijs rond. Wat in zijn benaauwdheid bij hem overheerscht, is de liefhebbende echtgenoot, de huisvader: alle voorzichtigheid in den wind slaande, durft hij terugkeeren in de rue Saint-Honoré, waar de kleine Nièvre ligt te zieltogen, en dat is zijn grootste zorg. „Onze arme kleine verkeert in een verontrusting staat van uitputting, toch hebben wij nog hoop haar door zorgvuldige verpleging te redden”. Dit schrijft hij op 3 Thermidor. Op den 5en is de toestand van het kind verergerd. Tot overmaat van ramp heeft Fouché „huiselijke onaangenaamheden”; zijn zuster, Mme Broband, heeft hem uit Bretagne tot hulp van Bonne-Jeanne een dienstmeid toegestuurd, „die de slechtste eigenschappen in zich vereenigt: zij is dol op wijn en op

mannen!” Een staatsgreep is noodig: Fouché zet haar aan de deur en geeft haar reisgeld mede. Aan zijne zuster schrijft hij: „Ik heb haar 135 francs gegeven; ik verwittig u er van, voor het geval dat zij u om geld vraagt”. Terwijl hij zich met deze huiselijke aangelegenheden inlaat, wacht hem de guillotine; hij weet dat hij binnen tien dagen dood is als Robespierre niet vóór dien tijd is gevallen, en daar hij wil leven voor zijn vrouw en zijn kleine, bindt hij heimelijk den strijd aan, oogenschijnlijk zonder eenige kans op succes, daar hij geen vrienden, geen prestige, geen invloed heeft. . . . Uit dit episch duel, verwoed en onwaarschijnlijk, moet hier een zonderlinge episode vermeld worden: een van de mid-deltjes die Fouché in toepassing bracht, was een voorgewende liefde voor de zuster van Robespierre. Wist zij niet dat hij gehuwd was? Het is zeer onwaarschijnlijk; toch zegt zij (*Mémoires de Charlotte Robespierre*), dat hij aanzoek deed om hare hand. Zij ontmoette hem in de Champs-Élysées, waar zij op een bank gingen zitten praten. Waarover? Wat konden, in den verschrikkelijken zomer van dat jaar op korten afstand van het schavot, lijken moordenaar van Lyon en de zuster der beide Robespierres te bepraten hebben? Welke galanterieën werden er uitgewisseld tusschen dezen berooiden, zwakken, vogelvrijverklaarden man, „versleten vóór zijn tijd”, weinig om zijn uiterlijk gevende, met zijn bleek gelaat en zijn roodgerande oogen, en dit scherpe, pre-tentieuze, stuursche meisje? Dit is een der geheimzinnige comedies zooals de geschiedenis der Revolutie er in overvloed aanwijst; het slot daarvan was de lijfrente, die Fouché later, toen hij hertog van Otranto was, zoolang hij aan het bewind was uitkeerde aan haar die, in Thermidor, zijn medeplichtige of zijn dupe was geweest.

Robespierre viel en Fouché triomfeerde, maar hij won er slechts het leven bij. Een verworping geworden in de oogen van de reactionnaire thermidoristen, zag hij zijn naam in de geschiedenis van het Schrikbewind vastgenageld naast die van Carrier en Le Bon, en slechts door een wonder van sluwheid en intrige ontkwam hij aan „l'échafaud réparateur”. Nu kwamen de eenige uren van zijn geheele leven, waarin hij zich moede, overwonnen, wanhopig gevoelde, niet over de schipbreuk van zijn politiek fortuin, maar over den dood van Nièvre. Bonne-Jeanne was troosteloos; hijzelf, die zoovelen in rouw gedompeld had, kwam in opstand tegen de natuur. — „Even wreed als de tyrannen, geeft zij den dood aan mijn kind”, schrijft hij met een prachtige onbewustheid. Is het mogelijk dat in deze dagen van groote droefheid de gedachten der moeder niet teruggingen naar de vlakke van Brotteaux, waar zooveel jonge mannen begraven waren en die zij indertijd had betreden met dezelfde zorgeloosheid alsof zij wandelde „in een rozengarde?”

Maar niets wijst ooit op een zelfverwijt, een inkeer tot het verleden. Fouché had het er op gezet, vader te worden: zijn vrouw schonk hem een tweede kind, „waardig product van dit leelijk echtpaar”, zegt Barras in zijn *Mémoires*, een kind „niet minder rood dan zij die het verwekt hadden, een ware albino”, even zwak en ziekelijk als het vorige. De vader en de moeder verafgoodden het.

Toen de Conventie was ontbonden, was Fouché niets meer; toch moest hij zijn vrouw en zijn kind, „zijn wolvin en zijn wolfsjong” onderhouden. Hij werd varkenskoopman en associeerde zich met een ander gewezen lid der Conventie, Gérard, die evenmin als hij in de volksvertegenwoordiging van 1795 was gekozen. Door middel van een zeker vetmestingsysteem „hoopte hij deze dieren zeer snel vet te krijgen, en na ze gedurende acht dagen te hebben volgepropt, ze voor het dubbele van den inkoopsprijs te verkoopen”. De speculatie mislukte. De ex-geestelijke, ten einde raad, probeert „bij de politie te komen”, maar hij was bekend als de bonte hond en overal slecht aangeschreven, en nu verviel het huishouden tot ellende. Op 31 December 1795 trekt hij naar Saint-Leu, in de vallei van Montmorency. Hij brengt er den winter door bij de wieg van zijn kind, dat voortdurend ziek is en in Juni sterft. „Ik verlies het eenig kind, schrijft hij, dat mij overbleef om mij te troosten over de onrechtvaardigheid en de boosheid der menschen. Het staat dus geschreven, dat ik eeuwig zal weenen!” Een derde kind werd kort daarop geboren en stierf als de beide vorigen; indien deze intieme rampen bekend waren geworden, zouden vele moeders in Lyon hebben kunnen gelooven, dat een onzichtbare macht op zich had genomen haar te wreken.

Het scheen wel of met deze drie onschuldige slachtoffers het kwaad voldoende gewroken was. Bij het begin van 1797 komt er plotseling een kentering in het leven van Fouché. Het gewezen lid der Conventie doet amende honorable aan alle partijen, vraagt vergeffenis aan den broeder van Lodewijk XVI, verkrijgt van de regeering een deel in de leverantiën van het leger, en wordt tot legaat van het Directoire te Milaan benoemd. Alles gaat thans voor den wind. Fouché vertrekt, altijd vergezeld door zijn vrouw, leelijker en stuurscher dan ooit — een Italiaan maakt haar uit voor *brutta* — maar steeds een liefhebbende en trouwe echtgenoot. Er wordt een vierde kind geboren, Joseph-Liberté, en dat schijnt in het leven te zullen blijven. Van Milaan wordt Fouché overgeplaatst naar den Haag; Bonne-Jeanne is ambassadrice van haren man dien zij bewondert en blindelings gehoorzaamt: „Zeer gereserveerd in het spreken en streng van houding”. De moeilijke taak van „deugdzaam vrouw” wordt haar zeer gemakkelijk gemaakt door hare leelijkheid; niemand is zoo omzichtig, bedachtzaam en bescheiden als zij. Als de een of andere landge-

nootte zich tot haar wendt om een gunst, brengt zij het verzoek zonder commentaar langs hierarchischen weg naar de bureaux over. Afgaande op haar stalen gezicht, zou men denken dat Mme Fouché dom of apathisch is, als men niet wist dat zij in het werk van haren man deelt, dat zij op de hoogte is van al zijne geheimen, dat zij hem met raad bijstaat en een machtigen invloed op hem heeft. Beiden hebben zij slechts één wensch: een gezin te stichten en dat rijk te maken; aan dat gevoel is alles ondergeschikt, zelfs de eerezucht is voor hen slechts een middel om het te bevreemden. Zij leggen er zich op toe met een haast, die hebzucht gelijkt; op den dag waarop zij de legatie van Milaan verlaten, kapen zij, als herinnering aan hun kortstondig verblijf, het rijtuig, de paarden, het linnengoed en tal van voorwerpen die aan de ambassade behooren.

Hij heeft die teedere en koppige liefde voor den echtelijken haard, welke men bij alle gewezen kloosterlingen aantreft. Zóó verliefd blijft hij op zijn „laideron” dat, als hij almachtig minister is, Parijs er om durft glimlachen. Wat zijn kinderen betreft, hij telt er vier in 1803, allen springlevend; zij zijn zijn trots, zijn geluk, de bekoring van zijn leven.

In den rijken tijd, als Fouché minister van politie is geworden, woont hij met zijn vrouw in een paleis, het hôtel van Juigné op de quai Malaquais. Dit hotel der Police générale is een geducht oord, een plaats van verschrikking, een soort van Ténarus vanwaar de verworpelingen komen in de hellepoelen genaamd de Temple, de Conciergerie, de toren van Vincennes, het fort van Joux, het kasteel van Ham, de Grève, het plein van Grenelle; het is de plek waar, in sombere bureau's die zich van de rue des Augustins tot de rue des Saint-Pères uitstrekken en die door middel van afgeschoten gangen gemeenschap hebben met het hotel van den minister, zich de geheimzinnige dossiers van alles wat in Europa een naam heeft, opstapelen: fantastische opeenhooping van inlichtingen en aantekeningen die, ofschoon tegenwoordig aanzienlijk verminderd ten gevolge van slooping en verhuizingen, het geduld van archivariissen nog op een zware proef stelt. Daar komt elken dag de menigte van spionnen, welke de volksverbeelding zich nog grooter voorstelt dan zij is, hare rapporten uitbrengen, en welk een bonte menigte is het: oude *mouhards* van Robespierre, Chouans zonder middelen van bestaan, hertoginnen, knechten, croupiers, publieke vrouwen, oud-leden der Conventie en zelfs de keizerin in eigen persoon! Iedereen bespiedt iedereen, slechts zes menschen in Frankrijk ontsnappen aan die bewaking, ten minste dat denken zij: het is Fouché, zijn vrouw en hun vier kinderen.

De gewezen terrorist die deze verschrikkelijke „regeerings-machine” in elkaar heeft gezet, is machtiger dan Napoleon; hij is hertog, hij is rijk, hij heeft twintig millioen, hij bezit onmetelijke domeinen in la Brie, in Provence, in Italië, en toch is niets veranderd in hun levenswijze. Bonne-Jeanne heeft haar huishouden ingericht „op den burgerlijken voet van vijftien à twintig duizend francs rente”. Behalve op de galadagen, als de minister zich moet vertoonen in zijn blauw-fluweelen rok die stijf staat van goud, en als een escadron zijn koets escorteert, is hij altijd gekleed in oude, donkere, slecht gemaakte overjassen; hij staat vroeg op, maakt vluchtig zijn toilet — al te vluchtig, beweert men — en gaat naar zijn bureau. Van al de employés aan het ministerie, is hij de eerste die komt en de laatste die gaat. Met uitzondering van Woensdag, den dag der officieele recepties, zijn de avonden aan het familieleven gewijd. De hertogin wil hare kinderen niet alleen laten en vertoont zich slechts bij hen; een oude bloedverwante, de gouvernante der kinderen, eenige oude kennissen uit het Oratoire, de secretaris van Fouché, Maillocheau, en Jay, de gouverneur van zijn zoons, zijn de eenige gasten. Men speelt een spelletje bezique of boston; de vier kinderen, Joseph, Armand, Athanase en Joséphine loopen in de kamer rond; men vertelt hun grappen, „die den vader doen lachen, dat hem de tranen over de wangen loopen”. Want deze man „van ijs”, die op de portretten er bijna doorschijnend uitziet, van een schrikwekkende bleekheid, met lijkkleurige lippen, kleurlooze haren en wenkbrauwen en de strakheid van een spook, deze man is thuis vroolijk, levendig, plaagziek en druk, zóó druk zelfs dat hij zijn toehoorders vermoeit. Hij blijft niet op zijn plaats zitten, gaat bij de spelers staan, maakt dat zij vals spelen, heeft er plezier in, het spel in de war te brengen en gaat om tien uur ter ruste, met zijn vrouw en de jongens; alle vijf slapen in dezelfde kamer. 't Is Bonne-Jeanne die dit régime heeft ingesteld, zij is jaloersch op haar man „alsof hij nog twintig jaar was”; hij zelf is daarmee volkomen tevreden, hij steekt het niet onder stoelen of banken dat hij verliefd is op zijne vrouw en roemt tegenover iedereen „haar helderen geest en haar zeldzame deugden”.

Af en toe wordt het gezelschap vermeerderd met enkele intiemien: Mme de Chastenay (aan wier *Mémoires* deze bijzonderheden ontleend zijn) en de prinses de Vaudémont; op die dagen maakt men muziek, ook worden er actrices toegelaten, Mme Durot, Mme Saint-Aubin, Mlle Arnaud. Ook werd dikwijls in dit zonderling milieu de kardinaal de Belloy, een krasse grijsaard ontvangen, tot wien de keizer in 1807 zeide: „Mijnheer de Belloy, gij zult nog op uw honderdste jaar sterven!” waarop de aartsbisschop een weinig gepiqueerd zeide: „Waarom wil Uwe Majesteit dat ik nog slechts twee jaar zal leven?”

Wanneer de aartsbisschop, altijd opgewekt, levendig en welwillend, bij den minister van politie binnenkwam, werd hij „met

evenveel teederheid als eerbied ontvangen”. De tijd was ver waarop men haver aan de ezels gaf in gouden miskelken. Bonne-Jeanne was weer de vrome Bretonsche van vroeger geworden; hare vier kinderen, die allen op meer orthodoxe wijze gedoopt werden dan de kleine Nièvre, stelde zij op een rijtje voor den aartsbisschop op en hij moest beloven, dat hij mettertijd het huwelijk van hare dochter zou inzegenen. Fouché zelf, die altijd dezelfde gevoelens en meeningen als zijn vrouw was toegedaan, was ook zeer veranderd sedert de heidensche feesten van Nevers; hij verklaarde nu dat hij zijn superioriteit te danken had „aan de herinnering van de moraal van het Evangelie”.

Te Aix, de hoofdplaats van zijn district, waarheen hij zich in 1810 terugtrok toen hij in ongenade was gevallen, behield hij zijn oogenschijnlijke zielsrust, zijn eenvoudige levenswijze, al legde hij op feestdagen de staatsie van een groot heer aan den dag. Het verbannen echtpaar, in het eerst met wantrouwen ontvangen door den royalistischen adel die het Schrikbewind te Lyon nog niet vergeten had, wist weldra allen voor zich in te nemen. Een prinselijke familie, de Castellane-Majastres, stelde haar huis voor hem open. Fouché maakte daar voor het eerst kennis met een jong meisje van drieëntwintig jaar, Gabrielle de Castellane, een lief, geestig, bevallig, maar arm meisje, „een voorwerp van bewondering voor haar geheele omgeving”. Zeker, niets geeft aanleiding te onderstellen, dat dit kind hem dadelijk verleide, noch dat op het stalen gezicht van den oud-minister iets te bespeuren viel van het genoeg dat hij smaakte, toen hij haar zag dansen; toch is het een feit, dat sedert de verschijning van deze schoone aristocrate in het leven van den ouden Jacobijn, Bonne-Jeanne, met wie dit jonge schitterende meisje zoo sterk contrasteerde, meer op den achtergrond scheen te geraken.

Na gedurende een jaar boete gedaan te hebben te Aix, kreeg Fouché van den keizer vergunning naar Ferrières terug te keeren, en daar installeerde hij zich op een landgoed waarvan hij een vorstelijk domein had gemaakt. Zijn vrouw was ziek; verder weet men niets van haar, behalve dat zij zeer liefdadig was — de pastoor van het dorp mocht zooveel geld aan aalmoezen uitgeven als hij wilde — en dat zij op 9 October 1812 stierf, nog slechts achtenveertig jaar oud. „Ik ben wel te beklagen”, schreef Fouché een maand later, „nu ik het ongeluk heb gehad haar te verliezen, die mijn geheele leven heeft gedeeld, mijn arbeid, mijn lectuur, mijn wandelingen, mijn slaap, alles was gemeenschapelijk; deze gemeenschap, zoo aangenaam, zoo gelukkig, heeft door de wreedste scheiding een einde genomen”.

Bonne-Jeanne Coiquaud, hertogin van Otranto, werd begraven op het kleine kerkhof te Ferrières 1). Nog geen drie jaren later trad Fouché, getooid met den hertogelijken mantel, in het huwelijk met Gabrielle de Castellane, „wier voorouders eertijds als souvereine vorsten in de vallei der Rhône hadden geregeerd”, en Lodewijk XVIII, koning van Frankrijk, onderteekende het huwelijkscontract van den koningsmoorder. Deze heeft dien dag zeker veel gedacht aan de arme Bonne-Jeanne, die hem zoo gedwee en zoo blindelings bemind had, en misschien ook even aan die hertogelijke kroon, die hij uit de schatkist van Nevers had genomen en naar de Conventie gezonden, waar zij vernield werd als een speelgoed, onwaardig de blikken der geregenereerde Franschen te bezoedelen.

F. C. J. S.

1) Op 22 Juni 1875, 55 jaar na zijn dood, is het stoffelijk overschot van Fouché naar Ferrières overgebracht en naast dat van Bonne-Jeanne Coiquaud bijgezet.

STOORNIS.

Plas, plas! — Ik kijk in 't rond. Ik liep te peinzen;
Het was zóó stil, zoo zwoel en toch zoo fris,
Zooals het enkel soms in 't voorjaar is.
Plas, plas! — „Daar moet het wezen toch! — Daar zijn ze!”

Een kleine watervlakte. Ik zie deinzen,
In spiegeling, de boomen, riet en lisch;
Eenden aan 't fourageeren, naar ik gis;
Hoe aardig: als 't te groot is, maken klein ze

Het in het water met hun raren bek...
Slakjes waarschijnlijk... waterplanten-wortels....

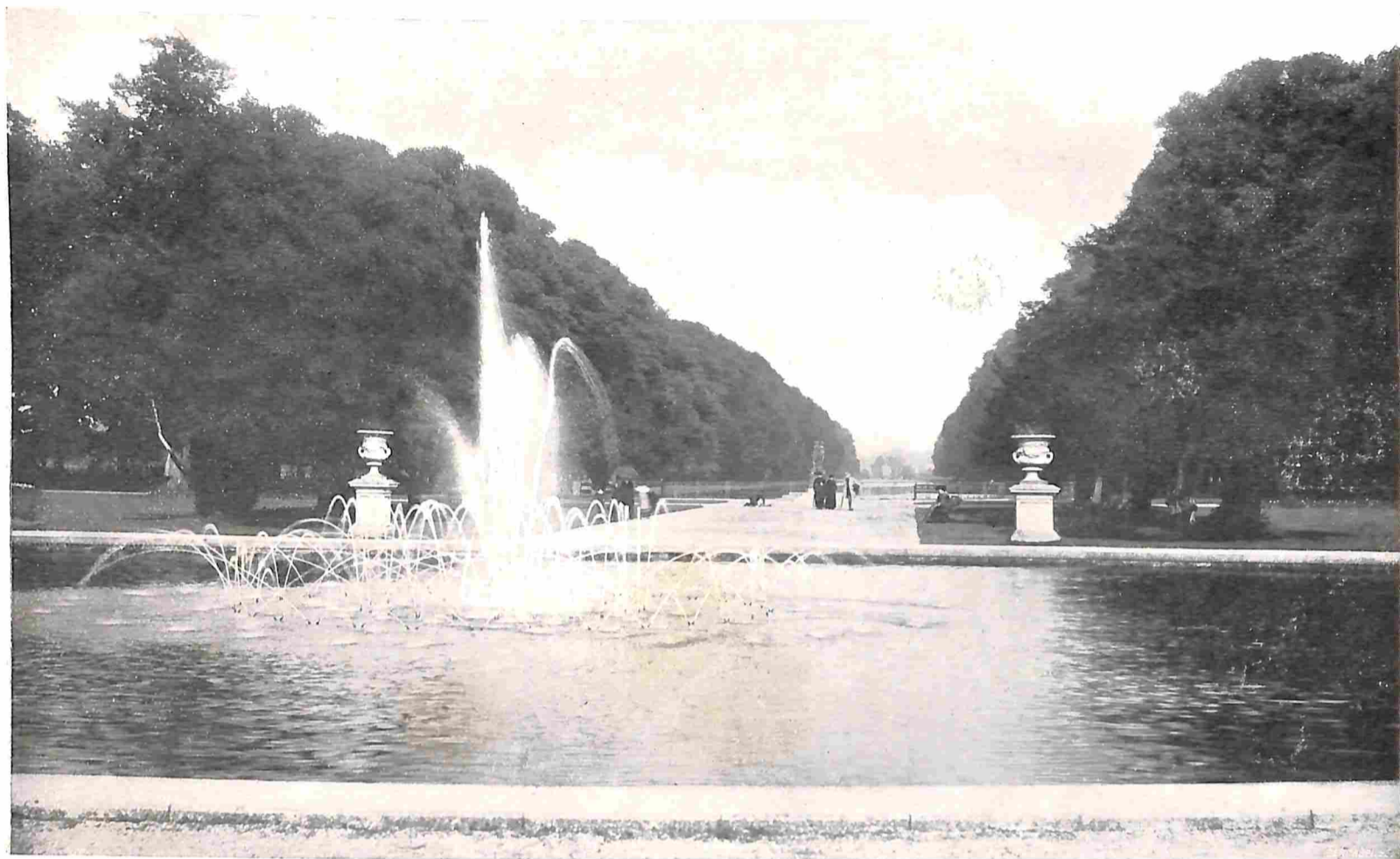
Plas, plas! — Wat is het stil! — Dan kirren tortels
En slaat een vink en dan — Die eend zegt: „kwèk!” —

Nu 'k luister, hoor ik allerlei geluid
In 't stille bosch — Mijn mijmering heeft uit.

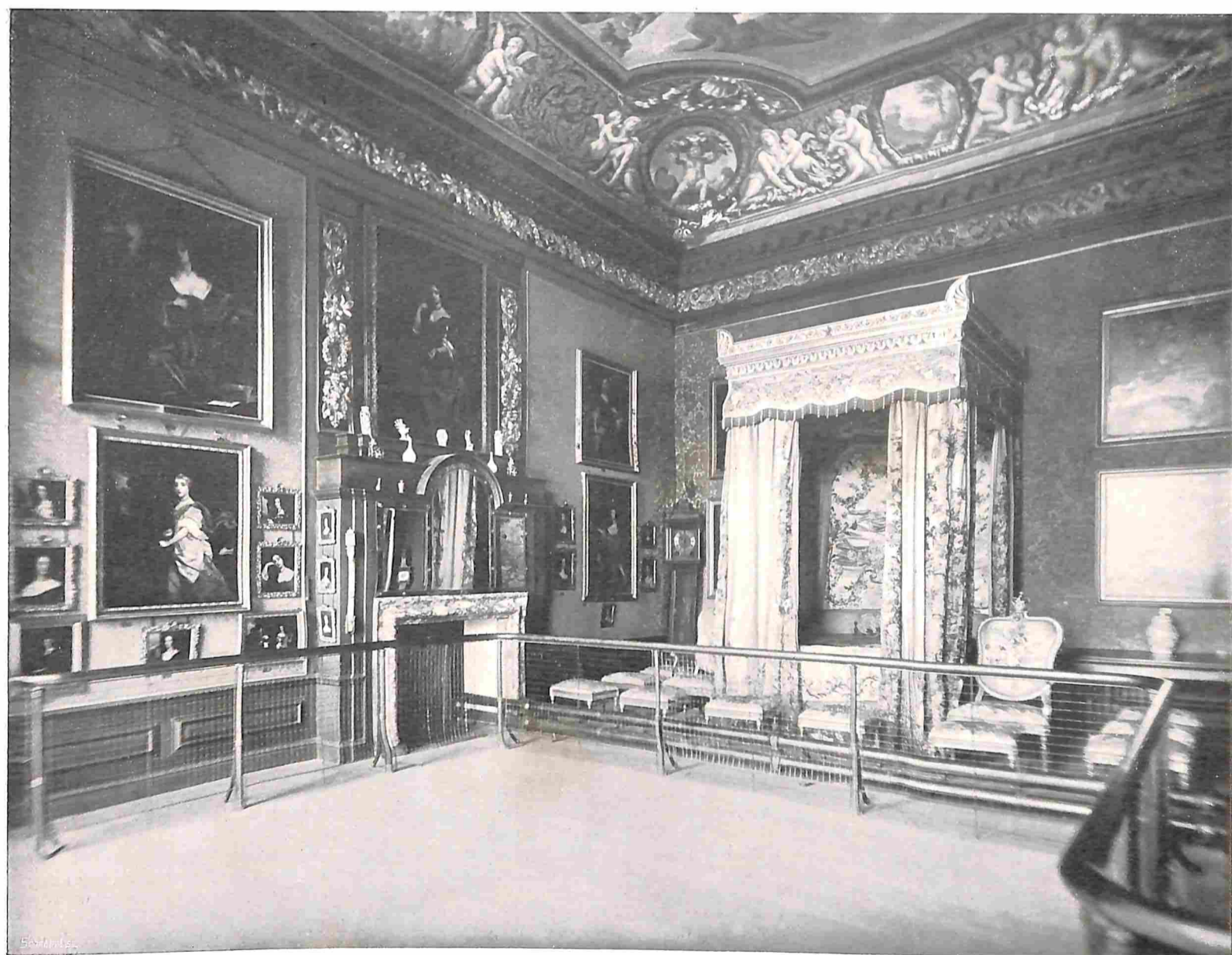
J. H. DE VEER.

VERBETERING.

In nummer zes moest door onvoorziene omstandigheden de afbeelding van de Groote Markt te Zwolle achterwege blijven. Wij konden dit feit niet meer in dat nummer bekend maken en zoo zullen de lezers waarschijnlijk weinig overeenkomst hebben gevonden met het begin van den tekst over Zwolle en de illustraties. Daarom achten wij het noodzakelijk dit hierbij mede te deelen.

HAMPTON COURT PALACE. GEZICHT OP DE GROOTE FONTEIN EN HET PARK.

HAMPTON COURT PALACE. DE SLAAPKAMER VAN KONING WILLEM III.

Uit de Geschiedenis der Ganzen

Daar kwam een gans uit Sassen,
(Saxen)
Uit Sassen kwam een gans;
Zij was zoo wel gewassen,
Gewassen was die gans!

ZOO luidt een oud volksrijmpje uit den omtrek van Delden, waaruit blijken kan, dat de beste en vetste ganzenbouten van over onze oostelijke grenzen komen. Daar in het Overijselsche is de ganzenhouderij nog een veel beoefend bedrijf; de Hollandse boer ziet in zijn weiden liever melkvee en houdt in sloten of plassen eenden, welke productiever zijn bij minder onkosten. Ganzen toch zijn hoofdzakelijk planteneters en hebben heel wat gras noodig voor hun grage magen. De wilde ganzen, die op den trek van Noord naar Zuid in den herfst soms bij groote vluchten op weiden en roggeakkers komen uitrusten, worden terecht door de boeren geducht om de verwoestingen, welke zij al rukkend en plukkend met hun sterke snavel te velde kunnen aanrichten.

De „jute jebatene Jans,

eine jute jabe Jottes,” zooals de Berliner haar pleegt te noemen, verschijnt in ons land alleen bij feestelijke gelegenheden op een burgermanstafel, slechts de fijnere disch biedt „pâté de foie gras,” — en toch ligt de tijd nog zoo heel ver niet achter ons, dat ganzevleesch meer algemeen werd genuttigd, al was het dan ook alleen op kermis- of Sint-Maartensdag.

Hollandsche boeren kenden eeuwenlang een barbaarsch volksvermaak, waarbij een gans zoodanig in een mand werd opgehangen, dat de kop van den vogel door den mandebodem stak. De te paard gezeten boeren moesten dan in vollem ren onder de mand doorrijden en trachten onderweg met een sabel den ganzekop van den hals te scheiden. Een variant van het palingtrekken dus! Bredero zingt van het rijden om de gans in het liedekje der passedijzende en vechtlustige boeren, die trokken:

„naar 't dorp van Vinkeveen, Die gaf zijn gangs,
Wangt ouwe Frangs, Die werd er af'eren.”

Het gebruiken van dien vogel op St. Maarten (11 Nov.) is in West-Europa algemeen geweest.

Natuurlijk ligt de aanleiding daartoe in het feit dat na het oogstseizoen, als de ganzen op de stoppelvelden zich nog eens duchtig te goed hebben gedaan, de vogels op zijn vetst zijn. Voeder wordt dan schaarsch, zoodat er geen beter oogenblik te bedenken is om ze te offeren. In Engeland is St. Michaëlsdag als zoodanig in eere.

De legenden brengen eenige poëzie in die prozaïsche overwegingen. Zoo vertelt men, dat de heilige Martinus tot bisschop van Tours gekozen, zich uit bescheidenheid verstopst had in een schuur. Niemand wist hem te vinden, doch de ganzen, die een scherp reuk en een fijn gehoor hebben, ontdekten zijn aanwezigheid en verrieden die door onrustig gesnater.

Sedert dien is deze vogel, welke altijd in een bijzonderen reuk van heiligheid en wijsheid gestaen heeft, hem gewijd.

In het volksgeloof heeft de gans door haar hoogen ouderdom de wijsheid in pacht; zij doet dienst bij sterrenwielarij en kan het komende weer voorspellen, wat trouwens wel een gave zal zijn uit haar trekvogeltijd overgehouden. Reeds bij de oude Egyptenaren was de gans, Isis gewijd en een der heilige dieren; doch er golden daar zooveel dieren voor heilig, dat men wel genoodzaakt was om verschillende ervan toch ter tafel te brengen, wilde men zich niet geheel op vegetariaat zien aangewezen. De tafels der priesters en die der Pharaos huldigden de gans echter eeuwenlang. Bij de Romeinen was de gans het symbool der waakzaamheid, men hield haar op de dorpen bij wijze van waakhond.

Bekend is, dat deze vogels door hun gesnater op het juiste oogenblik het Kapitoel gered hebben, toen de Kelten een aanval daarop ondernemen wilden. Bij Servius lezen we, hoe sedert dien tijd ieder jaar ter herdenking van dat feit met goud en purper versierde ganzen in feestelijke processie op draagstoelen door Rome's straten werden gevoerd, terwijl de loslopende honden, als straf voor hun gebrek aan waakzaamheid, waardoor de burcht in gevaar was gebracht, werden gevangen en gekruisigd.

HAMPTON COURT PALACE. ORANJERIE.

Hoewel voor het meerendeel ontdaan van alle meubelen en voorwerpen, die ons een duidelijk beeld zouden kunnen geven van het intieme leven der vorsten, welke er hebben vertoefd, wijzen de koninklijke vertrekken echter nog geheel terug op de weelde en verfijnde aristocratie, waardoor het leven aan de hoven zich in vroeger tijden kenmerkte.

In de hoogst belangwekkende schilderijen-collectie, bevinden zich kunstwerken van enorme waarde en, al is een belangrijk deel in den loop der jaren (vooral onder de regeering van Willem IV) naar Kensington Palace of Windsor Castle overgebracht, zoo treft men onder deze verzameling toch verschillende meesterwerken aan. Tijdens het bestuur van Karel I, die door zijn verblijf in Spanje een groot kunstliefhebber was geworden, werd het kabinet met vele stukken van Rubens en Van Dyck verrijkt. Ook telt de collectie een schilderij: „Charles II embarking for Holland” en onder het bewind van Willem III schilderde Kneller, die langen tijd aan het hof woonde, zijn beroemde serie: „The Hampton Court Beauties”.

Een weemoedig gevoel van kleinheid en nietigheid kwam over mij, toen ik in die hooge, statige zalen ronddoelde en weer waasde een vaag visioen van verhalende uit oude tijden in mij op. Geschiedenissen van wrede koningen en prinses, van ongelukkige koninginnen kwamen mij in de gedachte en ik verbeeldde mij de bevallige gestalte eener vorstin te zien, die peinzend uit een der vensters van het paleis staarde. In het vertrek ruischten de zijden gewaden der hofdames, die op fluisterend toon een gesprek voerden. Achter de zwaar-fluweelen portières stonden lakeien, onbeweeglijk. De groote hal scheen uitgestorven, alleen het geluid der voetstappen van den op en neer loopenden schildwacht klom er donker en hol.

En ik voelde de wonderlijke stemming van stil-droeve somberheid, die verspreid lag over deze doode gebouwen, zacht in mij trillen.

Langen tijd liep ik nog door deftige zalen waar prachtige, fijn-geweven tapijten langs de wanden prijkten. Toen daalde ik den trap af. Het weer was mooi geworden; de bleek-blauwe hemel vloeide weg aan den horizon in een wazigen sluier, die donker-grauwkleurend overging in een grijzen nevel. In het teergouden licht van den klaren winterdag lag het park, waar de egaal-groene grasvelden zich wijd-glooiend uitstrekken. Oude boomen stonden er in statige rust en het kille water van een breeden vijver, door Karel II aangelegd, spatte zacht klotsend tegen de oevers. In de verte waren cricketspelers zich aan het oefenen; ik was de eenige wandelaar.

Heel lang nog dwaalde ik langs de stille paden, in het teergekleurde licht van den bleeken dag.

Toen waasde langzaam, als een wijde, mysterieuse macht, de avond nevelend neder.

LEOPOLD ALETRINO.

Het oude Rome wijdde de gans verder aan Juno, de huwelijks-godin. Ook op Cyprus werd zij aan Venus geofferd; de stroom-nimf Herkyna in Böötie staat op een zuil afgebeeld, in haar hand een gans dragend, welke daar als symbool van vruchtbaarheid dienen moet, om de vereering te vertolken der rivier betoond door de gezegende bewoners harer boorden.

De bewoners der Engelsche eilanden hielden de gans als sier-vogel, eerst veel later leerde men er hare bouten genieten. Ook de Noormannen versmaadden ganzevleesch. Een oude legende uit de achtste eeuw, vertelt hoe eenige Noorsche monniken eens bij den heiligen Cattsberk op bezoek waren en door storm overvallen niet met hun scheepje over zee konden huiswaarts keeren.

De heilige man ried hen aan een gans te koken en te eten, waarna zij een veiligen overtocht zouden hebben. Zij weigerden dit echter, wyl geen Noorman ganzevleesch zou aanraken, en staken toch in zee. Toen ze door de heftige branding weer aan land geslagen werden, riep Cattsberk uit: „Hoe zoudt ge ook tegen den storm in kunnen varen zonder een gans te hebben gegeten; zie! daar hangt de vogel nog, kookt en eet haar om den storm te doen bedaren!” Dat gebeurde nu en toen de gans aan de kook was in den ketel, bedaarde reeds der golven geweld en was een veilige overtocht verzekerd.

In de Iersche legendenschat, waarbij die van Sint-Kevin, den patroon der zeven kerken, een voorname plaats innemen, ontbreekt ook de gans niet. Een koning uit het voorname geslacht der O'Tooles dan zou een lievelingsgans bezeten hebben en toen die stierf was de koning ontroostbaar; treurig liep hij langs het strand te dolen. Daar ontmoette hij den vromen Kevin, die hem een pijpje tabak vroeg — dat het edele, nicotiniaansche kruid van veel later dagteekent schijnt den verteller niet te hinderen — en naar de oorzaak van 's konings droefheid belangstellend informeerde.

Vernemend dat de dood eener gans den vorst treuren deed, vroeg hij wat het dezen waard was als de vogel in het leven werd terugeroepen. Spottend met de wondermacht van den heilige, beloofde de koning zooveel land te zullen geven als de gans na haar herleving bevliegen zou. Doch zie! de gans verrees uit den dood, met wonderbaar sterke krachten begaafd, en omvloog de gansche vallei waar St. Kevin later de zeven kerken gebouwd heeft op het gebied, dat de verbaasde O'Toole hem tegen wil en dank volgens belofte moest afstaan.

De naam der ganzen (Anserinae) schijnt met het gi-ga-gak-geluid, dat deze vogels maken, in verband te staan. In Indië noemt men ze „gangs”; de oudste benaming is „ghonsa”, de latijnsche volkstaal kent het woord „gingsio” voor het ganzen-gesnater. Ook de benaming van den mannetjesgans als gent of gander heeft wel dezelfde herkomst.

De Atheners en de Romeinen, vooral de laatsten, wisten wel wat goed smaakte, hadden bijzondere voorliefde voor ganzelever. Verschillende manieren om ganzen te mesten worden bij oude schrijvers gevonden. Meerderen maken ook melding van het voederen der vogels met vijgen, om ze zachte donsveeren te doen krijgen; zoo meldt Horatius: „Pinguibus et ficis pastum jecurs anseris albi”. De Romeinsche keuken in den keizerstijd wist de ganzelever te doen opzwellen, door ze in melk en honig te leggen, en daarna tot buitengemeene lekkernijen te bereiden.

Ganzelever en hanekam werd verduurzaamd en gold als een fijne schotel. Niettegenstaande de primitieve verkeersmiddelen van die dagen betrok Rome uit Germanië en Noord-Gallië groote kudden ganzen om de tafels der Romeinsche lekkerbekken te kunnen voorzien en tevens voorraden dons te verkrijgen, dat op hoogen prijs werd geschat.

In dit kort overzicht zien wij dat de gans bij verschillende volken een belangrijke plaats inneemt.

G.

ZEEANEMONE BIJ DEN MAALTIJD.

MET deze mooie zeebewoners maakten wij reeds kennis bij gelegenheid van het aardige symbiosegeval van de Adamsia en de Heremietkreeft. De anemone die Bartels bij den maaltijd heeft verrast en welke door Linné zaliger den naam geschonken is van Actinia equina L., is aan de Adamsia nauw verwant. Zij is niet zoo gezellig van aard als de laatste. Ze zoekt geen „conversatie” met kreeften, maar wandelt haar eigen weg op eigen voet, juister: voetschijf. Want deze „zeebloemen” zijn inderdaad volstrekt niet zoo aan plaats gebonden als het wel schijnt. Ze kunnen op die voetschijf heel goed kruipen en in het Aquarium van Artis bevindt zich thans een mooie groenblauwe soort als gast, afkomstig uit de Adriatische zee, die volgens de oppassers — ik heb er niet op gewacht — het geheele bassin doortrekt.

Misschien is de lezer er wel eens bij tegenwoordig geweest, dat de anemonen in het aquarium gevoed werden. Met een langen stok werd hun dan voedsel bereikt, vleesch of visch, dat heel gauw in hun binnenste verdwenen is. Niet alle anemonen nemen zoo volumineuse brokken voedsel tot zich. De prachtige geschulpte zee-anjelieren, Actinoloba dianthus, leven van heel kleine organismen, of larven van zeedieren, die het in den laatsten tijd zoo druk besproken en beschreven „plankton” uitmaken.

De Actinia heeft den naam van erg vraatzuchtig te zijn. Het exemplaar op de afbeelding heeft een stekelbaarsje gegrepen. Of zij dat zelve heeft bemachtigd? Wel is zij goed bewapend. Aan den rand van den mond bevinden zich 48 blauwe wratjes en elk daarvan is een netelbatterij. Bovendien zijn ook de tentakels van netelorganen voorzien. Op kleine dieren moeten de venijnige harpoenen, die uit deze batterijen worden geslingerd, een enorme uitwerking hebben. Het is echter onmogelijk, dat een actief, vlug vischje als het stekeltje, door een anemone buit gemaakt kan worden. Niet dat het brok te groot is. De anemone is grootendeels maag en kan in dat bovendien zeer rekbare orgaan, brokken stouwen, grooter dan zij zelve is. In dit geval werd stellig een dood vischje deze anemone geofferd.

Laat ik dit praatje bij een plaatje besluiten met een aardige biologische bizonderheid, die ik dezer dagen bij toeval uit het „Biologisch Centralblatt” opdiepte.

Het geldt weer een verhouding tusschen een zee-anemone en een kreeftachtig dier, in dit geval een krab. De eerste is een Antholoba, de laatste een Hepatussoort, beiden bewoners van tropische zeeën. Prof. Dr. O. Burger bericht dan, dat de anemone op het ruggeschild van de krab leeft en zich zoo overal laat medevoeren.

De voordeelen van die aldus verkregen grootere beweeglijkheid liggen, wat de anemone aangaat, voor de hand. De krab schijnt er, zowel in figuurlijken als in letterlijken zin alleen de lasten van te moeten dragen; zij heeft er naar 't schijnt geen voordeel bij. Immers, toen de waarnemer de partijen scheidde, deed de krab van haar kant volstrekt geen moeite om het vrachtje weer op haar rug te krijgen. De anemone daarentegen wachtte alleen maar op een gunstige gelegenheid, om haar levend voertuig weer te kunnen bestijgen. Het gelukte haar, zich met den voet aan een poot van de krab vast te hechten en toen ze éénmaal zoover was, klauterde ze hooger en hooger, tot ze weer in het zadel, alias op het rugschild van de krabbe zat. Deze deed geen moeite zich aan het vrachtje te onttrekken. Wellicht wegens de wet van Archimedes: „een voorwerp weegt, in een vloeistof gedompeld, evenveel lichter, als de hoeveelheid vloeistof weegt die het verplaatst”. Ongetwijfeld staat de onverschilligheid van de krab hiermee in verband.

S. LEEFMANS.

ZEEANEMONE BIJ DEN MAALTIJD.

I. HET STEKELBAARSJE WORDT BIJ HET STAARTEINDE DOOR DE VANGARMEN VAN DE ZEEANEMONE GEGREPEN. II. HET VISCHJE IS VOOR DE HELFT VERDWENEN, DE TENTAKELS BEREIKEN REEDS DEN KOP. III. UIT DE TENTAKELKLUWE KOMT ALLEEN NOG DE KOP VAN DEN STEKEL TE VOORSCHIJN; DE LENGTE VAN DE ZEEANEMONE IS ZICHTBAAR TOEGENOMEN NA HET VERZWELGEN VAN HET VISCHJE. IV. DE VANGARMEN DIE NIETS MEER VAST TE HOUDEN HEBBEN, ZIJN DEELS KORTER GEWORDEN, DEELS GEHEEL INGETROKKEN. IN DE NU VRIJ GEKOMEN MONDOPENING IS NOG SLECHTS HET VOORSTE DEEL VAN HET VISCHJE ZICHTBAAR.

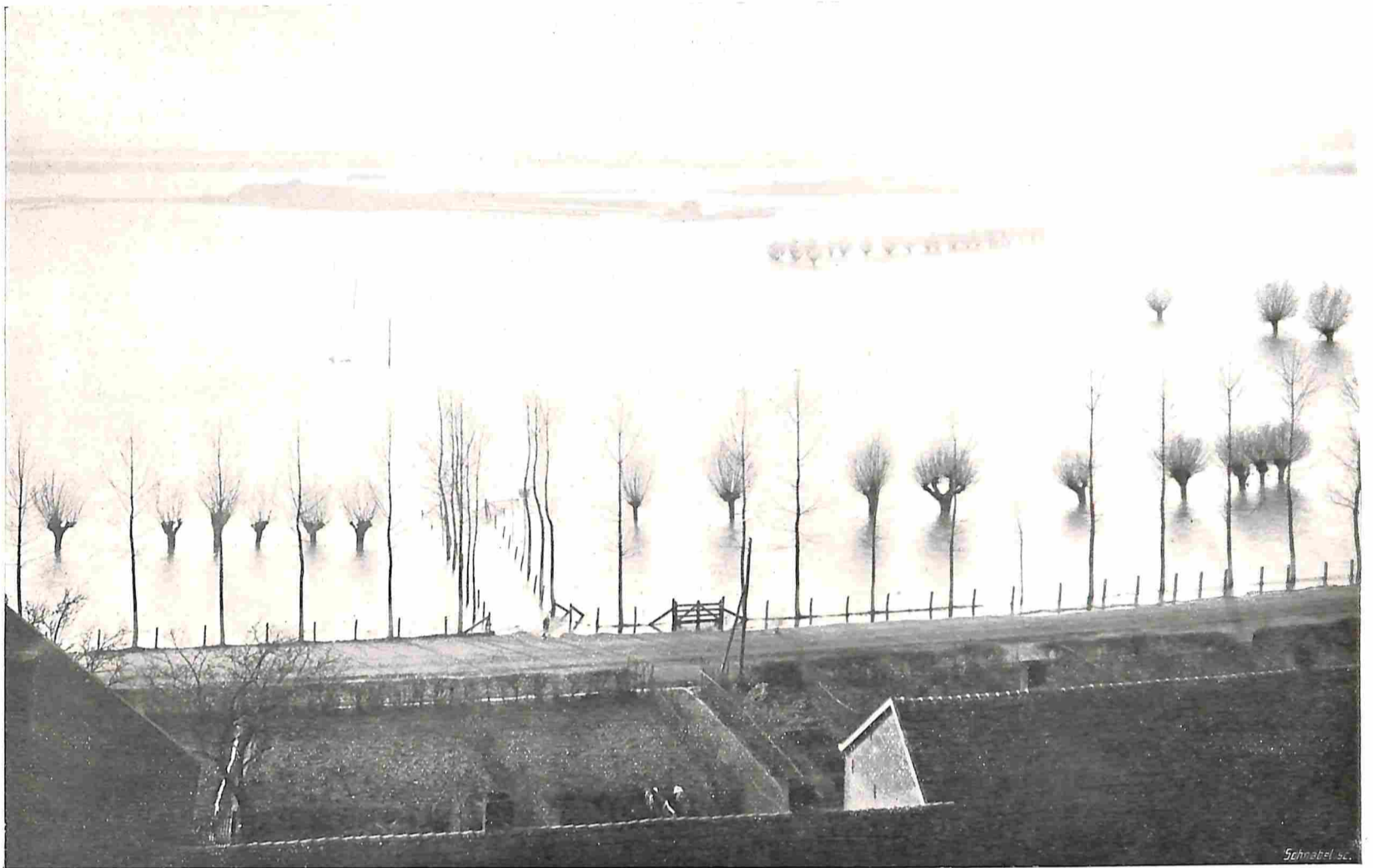

Foto F. Dinger.

HOOG WATER. ONDERGELOOPEN UITERWAARDEN.

OVER HOOG WATER EN NOG WAT.

ALS het water in de rivieren rijst en rijst, wanneer de uiterwaarden onderloopen, nog slechts enkele wilgen en hekken de koppen boven houden, en het water van dijk tot dijk staat, wanneer de jeugd hoopt op vorst, en de boeren niet minder op spoedigen val, dan is de tijd voor den natuurliefhebber aangebroken om ook op deze plaatsen te genieten. O, dan is 't zoo mooi op den dijk; die uitgestrekte watervlakte, gebroken door eenige boomen en hekken, glinsterend in de rosse avondzon is prachtig!

Zoo moet ge het hooge water zien, in zijn nog ongevaarlijke grootheid, geketend tusschen de Veluwe en de Betuwedijken, aanvoerend het vruchtbare slob op de weilanden der uiterwaarden. Zòd, in al zijn kalmte, is de Rijn het aanschouwen waardig. Maar kom hier niet wanneer hij zijn boeien verbreekt, zich stort op de vruchtbare landen achter den dijk, hoeven en arbeiderskluisjes in zijn toomlooze vaart meesleurt, en zich openbaart als een tyran, als de Hollandsche tyran in zijn ware gedaante.

Want dan is het hier gevaarlijk, in de spannende uren, wanneer de bevolking te hoop loopt met schoppen en zakken zand, dan wordt er gewerkt in koortsachtige haast, want dan gaat het om het behoud van have en goed. Kistingen worden dan aangebracht, zwakke punten worden versterkt, alles om het woedende element binnen den dijk te houden. Doch dat zoekt en speurt op andere punten, dat steekt zijn lange spitse vingers in spleten en gaten, en juist wanneer de menschen een juichtoon aanheffen, omdat zij in den strijd tegen het water gewonnen hebben, sijpelt dit plots druppelsgewijs op een heel andere plek door den dijk, de druppels rijen zich aaneen tot een smal straaltje, wordt tot een straal, die zand, steentjes en klei meesleept, en voor men tot goed besef is gekomen, wat er eigenlijk gaande is, stort zich de watermassa als een vloedgolf over de laaggelegen landerijen, alles vernielend, wat zij op haren weg ontmoet.

Zoo heeft een groot gedeelte der Nederlandsche bevolking niet zelden dagenlang in onafgebroken worsteling met het water geleefd; vaak zag het hare bovenmenselijke poging met een goeden uitslag bekroond, vaak ook mocht moed en overleg niet baten, en stroomde het water met onweerstaanbare kracht door de zelfgegraven opening naar het binnendijksch land.

Toch hebben ondernemende lui niet alleen den schaduwkant willen zien, en ook op het overstroomde polderland een vaak niet gering voordeel weten te behalen: Dat is het „en nog wat” van den titel dezer bijdrage, en ik bedoel ermee een interessante jacht op watervogels, die ik in Brabant meemaakte, een jacht, of liever een vangst, die langzamerhand in onbruik geraakte, die nog slechts zeer lokaal in Noord-Brabant wordt beoefend, en die toch aardig genoeg is om haar aan een algeheele vergetelheid te

ontrukken. Schreef ik langen tijd geleden in een ander tijdschrift reeds over dit onderwerp, zoo mag dunkt mij in een periodiek als „Buiten” een bijzonderheid als deze over de watervogels, die de in natuur-historie belangstellende lezers wel moet interesseeren, niet ontbreken.

Op al dat water komen natuurlijk hoopen eendensorten af uit het hooge Noorden, uit Groenland of Spitsbergen, en het is geen wonder, dat de vindingrijke mensch hier weer een middel gevonden heeft, om deze vogels te verschalken. De gewone eenden worden gevangen in de bekende eendenkooien, waarvan er dan ook een meer dan voldoende aantal (ik meen zeven of acht) om 's Hertogenbosch liggen, en voor de duikeenden heeft men een zeer ingenieuze vangerij verzonnen, het z. g. „kwett'len”, waarmee ik eenige winters geleden kennismaakte, en dat, voor zoover mij bekend, nog slechts alleen in Brabant, en wel speciaal ten westen van den Bosch, plaats heeft. Wel hebben een paar mij goed bekende Brabantsche vangers getracht langs de kust te kwett'len, maar zij hadden geen rekening gehouden met eb en vloed, en moesten onverrichterzake weer naar hunne penaten terugkeeren.

Waarom de vangst niet aan zee kan geschieden, zal u na lezing van dit artikeltje duidelijk zijn.

Wanneer je er een paar uurtjes stilzitten in een tochtig rieten omhulsel voor over hebt, kun je bij het kwett'len de meest interessante eendenwaarnemingen doen. Eén voordeel is er bovendien aan verbonden, waardoor ik mij destijds ook te eerder liet overhalen. Op Oudejaarsmorgen van 1908 had ik zoowat op dezelfde plaats ganzen gevangen. Toen moest ik er 's morgens voor dag en dauw al uit, als dat tenminste niet al te paradoxaal klinkt zoo midden in den winter.

Dat behoefde nu bij de duikvogelvangst gelukkig niet, en dat is in den winter al een groot voordeel, wat je pas naar volle waarde leert schatten, als je zoo'n ganzenvangerij eens des morgens hebt meegemaakt in 'n wijden, kouden polder.

Op een winderigen Januari-namiddag gingen wij d'r op uit. Het had een beetje gevoren, maar er waren nog groote, open plekken water genoeg. Ideaal kwettelaarsweertje. Een flinke bries woei over de watervlakte, waarop, zelfs voor mijn lekenoog zichtbaar, hier en daar wat eendengedoe scharrelde. Aan den kant, en op de boven het water uitstekende groene eilandjes allerlei pleviertjes, die van het vette der aarde genoten, en op den breedden Maasdijk 'n paar geelgorzen en kuifleeuweriken. Ander vogellevens was er niet. Ja toch; boven in den helder-blauwen hemel trok een groote bende wilde ganzen, nu eens niet in den klassieken V-vorm, maar in een lange rij, en een heel eind zuidelijker een

troep wilde zwanen, mooie, witte vogels, met zware vlucht. „Denen” noemen ze die in Brabant. Van het visschershuis af waren wij eerst langs den dijk gegaan. Wij, dat waren Kees de kwettelaar, en ik. Mijn geleider met het kwetteltuig, dat hij voor 't gemak op een kruiwagen geladen had. Dat werd een kwartiertje verderop in een boot gelegd en weldra dreven wij op den plas, op weg naar het slag. Het kwettelen heeft wel wat van de ganzenvangst, maar toch zijn er nog verscheidene verschilpunten. De quintessens van de heele zaak is, dat het net *onder water zit*.

Nadat tusschen twee palen, met een onderlingen afstand van pl.m. 25 Meter, een dubbel touw gespannen is, waartusschen het net hangt, wordt het door middel van een paar dwarshouten, z.g. „stevens”, uitgespreid. Deze stevens kunnen om een spil draaien, en worden zoowel aan den voor- als achterkant van het net gespannen. De beide voorste worden door een overstekend lipje scherp gezet, zooals b.v. bij een ouderwetsche muizenval. Door een flinken ruk aan het trektouw, dat zich aan het midden van het net bevindt, schieten de stevens onder genoemd lipje uit, en de vogels zitten als 't ware in een zak. Vandaar de naam „vogelzak” voor het kwettelnet. Daarna worden, een klein eindje van de hoeken van het net de vier „paalvogels” en de twee „koordvogels”, vastgebonden aan paaltjes, die natuurlijk ook onder water staan. Hun (de eenden natuurlijk) wordt zoo-veel speling gelaten, dat zij nooit boven het net kunnen geraken. Deze eenden, den z.g. stal vormend, worden steeds boven den wind geplaatst en bij gebrek aan voldoende levend materiaal aangevuld met houten lokeendjes. Ook deze worden vastgebonden, opdat ze niet door den wind kunnen wegdrijven. Men houde vooral goed in het oog, dat alles zich ruim een halven meter *onder water* bevindt, en dat alleen de stal, de paal- en de koordvogels zichtbaar zijn. Dat is het essentiële van de heele vangerij, want men begrijpt, dat de kwettelaar nu aan laatstgenoemden kan zien, of alles, wat hij denkt te kunnen vangen, wel werkelijk boven het net zit, want op een andere manier zich op zoo'n watervlakte oriënteren, kan hij natuurlijk niet.

Nu, het net was gelegd, en de vangst kon een aanvang nemen. Wij roeiden een flink eind terug, in de richting van het trektouw, en 'n goede honderd meter verder verscholen wij ons op een eilandje met een paar rietmatten er om heen, en een duffe aardappelzak op den grond, wat evenwel de vochtigheid niet veel verminderde. Daarom nam ik een plank uit de boot, en toen zaten we nog wel niet op een eerste-rangsplaats, maar toch in elk geval droog. Vóór ons dreven de houten lokvogels, de opgezette duikers en de stal. Een kilometer achter ons rezen de stijve pijlers van de spoorbrug over de „Putten”, der lijn Den Bosch-Geertruidenberg,

Foto J. J. v. d. Hoeven.

AAN DEN KRALINGSCHEN PLAS.

uit het water op, en er onder door zag je overal troepjes eenden. Die gingen voor een trein nauwelijks meer uit den kant, net als in het Naardermeer bij Amsterdam de koeten en futen. Ze raken er aan gewend.

Ze hebben er trouwens ook weinig van te lijden, een enkele bonk steenkool van een locomotief is al het ergste, wat ze van die zijde hebben te duchten. Met het bloote oog kon je geen afzonderlijke soorten onderscheiden. Alleen drong nu en dan een lang uitgehaalde „wieje. .w wie. . . w” tot ons door. Dat was het geluid, waaraan je de smienten kunt kennen. De kijker bevestigde ons vermoeden. Het smientengeluid kwam van rechts, en jawel, daar zwommen ze, de vlugge, goed geproportioneerde eendjes, wel 'n kleine twintig. Ze hebben een mooien bruinen kop, met 'n klein oranje kuifje. Daaraan zijn ze gemakkelijk te onderscheiden van de tafeleenden, die zich ook in een bruinen kop mogen verheugen. maar zonder kuif. Tafeleenden liggen er ook verscheiden. Met heesche stem geven ze door een knorrend „karr karr” blijk van hunne aanwezigheid. Dichterbij zwemt een clubje krakeenden, duidelijk kenbaar aan hunne roestroode, bijna zwarte vleugeldekveeren, en bijna vlak onder de spoorbrug scharrelen een paar eenden met een bijzonder eigenwijs gezicht. Dat zijn brilduikertjes, de juweelen aller duikeenden. Kees noemt ze belders, waarschijnlijk naar het geluid, dat ze bij het vliegen maken, en dat precies gelijkt op het klingelen met kleine belletjes. Zou de Deutsche naam van Schellente daar ook op wijzen?

Een ondoordachte beweging met mijn kijker jaagt de brilduikers op. Met een geluid als van een kraai waarschuwt een mannetje den troep en in een wijden boog vliegen ze om onze schuilplaats heen, om . . dicht bij het net neer te strijken, waar ze door den stal met allerlei eendenstrijkages worden ontvangen.

Kees direct vol spanning. En nu maar wachten! Langzaam gaat zeker. Na 'n uur zitten er al een stuk of vijf boven het net, en nog een half uurtje later zal Kees maar eens trekken. Alsof er een onderzeesche mijn springt, zoo stuift het water op. De duikers hebben dadelijk hun heil gezocht onder de oppervlakte, maar daar kwamen ze met den onderkant van het net in aanraking. Doch op zij kunnen ze evenmin. Dan maar weer naar boven. Ook mis. Ze zitten gevangen. Een voor een steken ze den kop boven water, tusschen de wijde mazen van het net door. Toen zag ik meteen al, dat er nog twee andere tusschen zaten, die straks door het vele wit haast niet van de brilduikers te onderscheiden waren: nonnetjes. Prachtige vogels, haast uitsluitend wit en zwart. Kees zei, dat brilduikers en nonnetjes vaak elkaars gezelschap zochten, wat ik later in de litteratuur bevestigd vond.

't Blijkt dat er acht belders en twee gegeltjes, dat is de Brabantsche naam voor nonnetjes, gevangen zijn. Met de grootste

Foto J. J. v. d. Hoeven.

AAN DEN KRALINGSCHEN PLAS.

voorzichtigheid worden ze uit het net genomen, om ze niet te beschadigen, want dan zijn ze lang zooveel niet waard. Je moet namelijk weten, en juist daarom vind ik het kwett'len sympathieker dan eenige andere vogelvangst, dat de vogels levend naar de groote Engelsche landgoederen worden gezonden, om er de vijvers in de parken mee te bevolken. Zoo'n Engelsche lord geeft voor onbeschadigde exemplaren gaarne 'n rijksdaalder of drie gulden per stuk, vooral voor kuif- en tafeleenden. Doode exemplaren zijn alleen nog goed voor den poelier, die er op zijn hoogst twee kwartjes voor over heeft.

Enfin, wij krijgen de heele vangst levend binnen. Twee vogels zijn een beetje beschadigd. Daarom zal Kees die tam maken, om den stal wat aan te vullen, ofschoon de „borren” en „kippingen” (dat zijn tafelen- en kuifeenden) hiervoor meer geschikt zijn, en bij voorkeur benut worden.

Voor den tweeden keer vandaag stelt Kees het net op, en weldra liggen we weer achter onze rietmatten in spanning te wachten. De eenden, die er in de buurt rondzwommen, en die plotseling hun heil in de vlucht zochten, toen wij uit onzen schuilhoek kwamen, keeren langzamerhand weer terug. Een heel eind achter het net drijft een groote troep zwarte vogels, waarvan van tijd tot tijd kegeluidjes tot ons doordringen. Meerkoeten zijn het, wel een kleine honderd, overblijvers in den zachten winter. Ik meen er ook waterhoentjes bij te zien. Ze zijn met den kijker nogal gemakkelijk van elkaar te onderscheiden; de eerste hebben een witte, de andere een roode voorhoofdsplaat. Vlakbij zitten weer krakeenden en eenige wintertalinkjes. Ik geloof dat er niet veel eenden zijn, die hen in bontheid van kleuren evenaren. Met een nerveus gekwaak draaien ze om de wijfjes heen, soms gaat dat geluid over in een opgewonden „kek kek kek” Zeker al trouwplannen, net als de zaagbekken, waarvan een veertiental kortbij is neergestreken. Die zijn ruim twee keer zoo groot als talingen. Mooie vogels, de mannetjes. De wijfjes zijn heel wat eenvoudiger van kleur, want dat is usance in de vogelwereld. Wat doen ze een moeite om de dames te behagen! En 't mooiste is, dat die er al heel weinig om schijnen te geven. Een typisch getanden snavel hebben die zaagbekken, net als de nonnetjes, die trouwens nog in de familie zijn. Bij nader toezien blijkt, dat er ook nog andere zaagbekken in de buurt rondscharrelen. Ze vallen op door hun mindere grootte, en door een kuif, sluijk naar achteren hangend. Het zijn middelste zaagbekken. Kees zei, dat deze vogels zelden zoo dicht bij de hut kwamen, daarvoor waren ze veel te slim en te wantrouwend. Bijzonder vaak onder het net kreeg hij ze ook niet. 't Schijnen nogal intellectuele dieren te zijn, doch tevens in hooge mate afgunstig. Met een ratelend geluid vielen ze elkaar telkens aan. De groote wordt in Brabant meer gevangen dan de middelste.

Even worden we opgeschrikt door een vlucht toppertjes, mooie eendjes, met opvallende donkere, bijna zwarte koppen, met prachtige groenen weerschijn. Er zaten nog andere soorten tusschen de bende. Prullige eendjes, met neerhangende, piekerige kuiven, gemakkelijk te determineren: kuifeenden. Ze broeden ook in Brabant, zij 't dan ook zeer zeldzaam. Wat een verschil met de trotsche zaagbekken van straks, die door het water sneden als een stoomboot, zoodat het schuim hen tegen de blanke borst spatte. De „kippingen” zooals Kees zei, dachten er niet aan om te dalen, ofschoon er bij den stal een paar van hun familie waren. Maar de middag zou toch nog goed worden. In de verte, links van de spoorbrug, kwam een koppel tafeleenden. Ze waren zeker

nog wel 'n paar honderd meter van ons verwijderd, toen Kees af flegmatiek opmerkte: „Baareenden”. Hoe hij ze uit elkaar houdt, weet ik niet; voor mij zijn al die eenden, uit de verte gezien, hetzelfde. Ziet hij 't soms aan de vlucht? Lang tijd voor mijn overpeinzingen had ik niet, want de heele troep was bij den stal neergestreken, en niet meer dan twintig minuten later waren er een stuk of vijftien van de fraaie bruinkoppige tafeleenden gevangen. Met vijftientig vogels beladen aanvaardden wij den terugtocht, zoodat de vangst voor een middag goed te noemen was.

Toen wij Kees' huisje aan den dijk bereikten, stond de wagen van den opkooper uit den Bosch ons al op te wachten. Den volgende avond zullen onze gevangenen misschien al wel in een vijver van een of ander Castle in Old-England geslapen hebben. Wie weet?

A. B. WIGMAN.

SPROKKELMAAND.

WIJ waren dan weer uren aan den trek geweest. . . . Langs breede rijwegen, door vriendelijke dorpjes, waar, in knusse tuintjes blijheid en schoonheid gevonden werd in sneeuwklompjes-reinheid en aconietjespracht; langs rulle zandpaden, die ons voerden naar eenzame boschlaantjes, waar het in de winterkale hagen één jubel was van kwetterende meezen en lustig-blij winterkoninkjes en eindelijk over de verlaten hei, waar zonderling stugge gaspeldoorns met gele vlinderbloesem pronkten en ijle wolkenluiers vluchtigvervagende schaduwtejes wierpen over het stemmige paars-bruin der golvende vlakke.

Naar het hart der woeste Veluwe waren wij gegaan door heerlijk ongerepte boschwoestenij. . . . over het onherbergzame, 't grootsche van zandverstuivingsgebieden hadden wij gepeinsd. . . al verder van menschenwoonplaatsen waren wij getrokken om eerst laat in den achtermiddag de bewoonde streken van Oosterbeek weer in het gezicht te krijgen. Zoo hadden wij den heelen langen dag genoten van de stille Februarinatuur.

Lezer, kent gij de bescheiden schoonheid van het landschap in Februari? Hebt gij de vrije natuur bekeken onder de bekoring van het eerste lenteghuren, dat u blij-lachend toegelundert in licht-groene groeipunten der zeggen tusschen dofbruin en vergeeld riet; in wit busterde Stellaria-kussens op wijd-uitgestrekte akkerlanden en dat vooral zich uit in de wonderwerking van het zonlicht, dat met enkele tinten — hoofdzakelijk bruin en groen — zóó weet te tooveren, en zóóveel contrasten weet te scheppen, dat ieder ontvankelijk mensch getroffen wordt door het stil droomerige van Sprokkelmaand-natuur, een natuur vol soberheid en stemmigheid, met de stille rust van een ernstig peinzende maand, waarin de sluimerende kracht van jong leven is te vinden in de ontdooide aarde, kale takken, rolronde of lange katjes, in knoppen en zaden.

O, zeker, Februari is — evenals Maart en April — een heel nukkige, wispelturige maand, waarin het leven zich nog laat raden en het oog des geestes vol lenteverlangen dieper moet dringen door het zichtbare oppervlak van kale boomgetakten heen om het nog, o zoo verborgen leven van bloesemheerlijkheid en jonge bladweelde te ontdekken in nog vastgesloten knoppen; maar ze zijn er en ze zullen komen als in elken Lentetijd, en in de overtuiging dat „het” toch komen moet, stuiven hazelaars en elzen, bloeit sneeuwklompje en hondsdrif, terwijl het zonnegespeel in de hagen ons herinnert aan Guido Gezelles' vraag:

Slaapt ge nog en weet ge niet,
Dat de ontwekte zonne u ziet? —

Maar al wijdden de oude Germanen deze maand ook aan de zon, wie zij een wit paard en koeken offerden; al wekt ook een zonnige Februaridag voorjaarsgedachten op, en al wordt de teere stemming van de heel vroege lente bereikt in dommelende kleuren: in vlakjes en tintjes van zwart, bruin en groen: toch geeft zij dagen van droge koude en barsnuivende Noord-Oosters, maar die koude is spoedig vergeten bij de eerste lentesiddering, welke het in stijve katjes en behaarde knoppen terughoudend leven spontaan tot uiting brengt.

Nóg is het niet den veelbezongen tijd van het week-groen der struiken; van anemonenweelde en bloemveldenglorie; de tuinlui verkondigen nóg niet hun wijsgeerige theorieën over nachtvorst en wat dies meer zij, komen nog niet tot de zonderlinge orakel uitspraken als: „Dit jaar zijn we wel een maand vooruit bij het vorige jaar omtrent dezen tijd”, dit alles moet nog komen in Maart en April.

Maar het is toch een maand van kentering in de temperatuur; mooi vriezend weer komt steeds minder voor, en wat 's nachts bevroren is, ontdooit des daags, zoodat men hier en daar dagen lang

Foto Jos. Raemackers.

SPROKKELMAAND. EEN SCHOON GEMAAKT DENNENBOSCH.

sneeuwresten vindt, die als grijs-witte boordsels en blanke vachten het heldergroene mosdek sieren, en langzaam overgaan in plassen of als sneeuwwater in den bodem spoorloos verdwijnen. Zoo valt er overal een goed merkbaaren overgang aan te wijzen, welke Sprokkelmaand stempelt tot een tijd van de grootst denkbare wisselvalligheden.

Iedereen denkt bij het hooren van den naam sprokkelmaand aan de oudjes, die de bosschen soms geheel „schoonmaken”, d.w.z. alle rijsjes en doode takjes weghalen en zullen deze besjes allerminst eenig vermoeden hebben, dat haar naam, of liever die van de maand, welke naar haar bedrijf genoemd is, aanleiding gegeven heeft tot een hevigen strijd, die etymologen en taalvorschers, folkloristen en historici gestreden hebben, over dat voor velen zoo eenvoudig klinkende woordje „sprokkelmaand”.

Slechts enkele afleidingen wil ik bespreken, waaruit men kan zien hoe diepzinnig men soms de feiten met elkaar in verband heeft trachten te brengen.

Zoo ontleent Meijer het woord aan de sporkel of Els, die in ons land in Februari begint te werken en voor den landman één van de eerste lenteboden is. De bruin-rossige sporkelhouttochten met hun stuivende katjessluiers zijn van algemeene bekendheid en vormen met de blank-zijige wilgenkatjes de eigenaardig fraaie lentepracht van het heel vroege voorjaar.

Anderen brengen „sprokkel”, dat bij letterverzetting waarschijnlijk uit „sporkel” ontstaan is, in verband met de gele Narcis of sporkelbloem, doch ik heb nooit een Narcis in Februari bloeiend aangetroffen, zoodat ik in een mooi opgemaakt mandje, „sporkelbloemen”, wèl de Lente, maar niet de sprokkelmaand gesymboliseerd weervind.

Natuurlijk moesten bij de geleerde uiteenpluizing van het woord „sprokkel” de Germanen en Romeinen een rol spelen, en zoo heeft men gewichtige afleidingen, waarbij sporkel in verband gebracht wordt met het Latijnsche spurcus, dat vuil, smerig, morsig beteekent, en waarbij aan de Spuralia in Februario (de Februario der Romeinen) gedacht moet worden; heidensche bijgeloovigheden, die de Christenen in deze maand pleegden en later natuurlijk door strenge capitulariën en conciliën werden verboden.

Bij oude volkeren werd Februari ook als jachtmaand beschouwd, wat men na eenig zoeken met sporkille in nauwe betrekking heeft gebracht. Immers „spor” wil zoo veel zeggen als spore, spoor, vestigium, en kille beteekend gelu, frigus, koude; zoodat men combineerend krijgt, „dat men op het met sneeuw overdekte veld het beest kan nasporen”.

Nu ik toch zoo aan het snuffelen ben in oude woordafleidingen, wil ik er meteen bij vertellen, dat de maand ook aan de zon gewijd was, wier licht zijn reinigende kracht meer en meer openbaart. Zoo ontvingen de Christenen ook reinigingsoffers, werd de maand „Salmonath” reinigingsmaand, mensis purgatorius genoemd, terwijl Maria reiniging (purificatio Mariae) hieraan vooral een christelijke wijding gaf.

Verdere namen zijn Schrikkelmaand, Blijde maand, Sulle, Sullemaand, Sulmaand of Selle, Sellemaand, volgens Kiliaan aldus genoemd, niet, gelijk Beda meent, van koeken (sollen), welke zij te dier tijd hunnen goden offerden; ook niet gelijk Wormius en Somner gissen „a solis ascensu” van de opklimming der zon, maar van sel, sul of sol, sordidus, onrein, gelijk „Hornung” en „Sprokkel”.

De Angelsaksen noemden haar Solmonath, de Duitschers Redmonath (mogelijk van redde, ridde; koorts, febris, waarvan sommigen ook Februari afleiden) en Hartmaand. Te Osnabrück werd zij Wannemaand d. i. Windmaand genoemd, in Polen Wachlersz.

Karel de Groote, die alle Latijnsche namen der maanden in Duitsche omzette, veranderde ook Februari, welke in de vroegste tijden der Romeinen de 10^e en de laatste maand was, en gewijd werd aan den oud Romeinschen God Februus of aan Februa Saturnia, of aan de Februatio, reiniging der stad.

Karel de Groote, die October doopte als „Windumme manoth”, juni in Prah- of Brachmanoth; moet Februari in „Hornung” veranderd hebben. Ook over deze „Hornung” zijn de gissingen zeer uiteenlopend. De meesten leiden hem af van horg, hong, herlah squalidus, vuil, smerig waardoor de maand haar naam zou ontleenen aan de modderige slijkerige wegen door smeltende sneeuw en regen veroorzaakt.

Weer anderen verwerpen deze afleiding met alle beslistheid van een andere wortelvaste overtuiging, brengen Hornung met Horn in verband, den naam, waaronder Freya op hare reizen bekend is, en halen er om te overtuigen de „Hornungsbete” bij, een bede of schatting, die door de hofhoorigen in deze maand opgebracht werd.

Ten slotte vindt men nog een categorie geleerden, die een heel andere oplossing meenen gevonden te hebben en „Hornung”

afleiden van de horens der herten, die zij in deze maand laten vallen; of van de horens, waaruit op de tallooze lijkmalen in die maand gedronken werd, of van de horens der runderen, die op de feesten teneinde zij geen schade zouden veroorzaken, worden afgezaagd, of van den afgod Cernáunos of Kéraunos wiens afgodsbeeld onder Keltische monumenten in de Cathedrale te Parijs is opgegraven of... meer dan genoeg om met een variant, op Ovidius te getuigen:

„De Februarimaand verschaft ook veel twijfelingen
„Aan de oorzaak van haar naam”.

Nijmegen, Februari 1912.

D. J. v. D. VEN.

MET EEN IJSBREKER OP REIS.

DE record-vorst van een tijd geleden, had, ofschoon slechts acht en veertig uur durende, de gansche binnenvaart gestremd. Amsterdam en Rotterdam, de steden met zulk een ontzaglijk onderling goederenvervoer, hadden de vaart op elkaar ook moeten staken. Wel ging er veel vracht per spoor, maar, ofschoon, wat Amsterdam betreft, het emplacement in Watergraafsmeer in dienst was gesteld, zonder groote vertraging, kon dit verkeer, door de enorme ophooping der vracht niet plaats hebben. Vele handelaren, ook in de tusschengelegene plaatsen, winkeliers vooral, voelden reeds het bezwaarlijke van het uitblijven der voorziening. Lang mocht de toestand zoo niet blijven duren. Te begrijpen is het, dat een drietal voornamelijk expediteurszaken, uit de meest belanghebbende plaatsen 's Gravenhage en Rotterdam, zich verenigden om voor gezamenlijke rekening een poging te wagen en te trachten, de vrije vaart Amsterdam-Rotterdam te heropenen. Er waren wel concurrerende zaken, die, zonder in de kosten bij te dragen — daartoe waren zij niet bereid — er tevens van zouden profiteren, als de zaak gelukte, maar... er zat niets anders op. Besloten werd, Donderdag 8 Februari van uit de beide plaatsen een ijsbreker te laten vertrekken. Een der heeren expediteurs was zoo welwillend, ons te inviteeren voor de reis op den Amsterdamschen en ziehier het verslag onzer bevindingen.

* * *

Er was nog een volkomen nachtelijk duister, toen we den Sloterweg bereikten. Er waaide een koelte, een wonderbare koelte als wanneer in den vroegen zomer de dag aanbreekt. Heel vreemd bij die temperatuur deed de ijslaag aan, die den Schinkel bedekte en... die we straks zouden hebben te doorklieven.

Even later zaten we met z'n zessen bij de warme koffie in de kleine roef van een motorschuit, die in den sleep mede zou gaan. Met z'n zessen... verroeren kon je je niet en toch zat je er prettiger dan in menigen wijden en weidschen salon. 'k Keek de schippers, die van de partij zouden zijn, er eens op aan. De kapitein „kappie”, als hij genoemd werd,

korte, gedrongen figuur, volmond gezicht, verweerd door storm en zon, met grijzend baardje. De anderen meest forsche, stoere kerels, met trouwhartigen oogopslag. Wat me trof bij de menschen, was hun lach, 't eigenaardig kinderlijke ervan. Een lach, zooals je dien meer van buitenmenschen hoort. Als modern stad-cultuurmenschen zou je er wat voor geven, eens zoo kinderlijk te kunnen lachen... De gesprekken: 't gewone recept, de koude van vroeger, de warmte van nu, vorige vorsten, vorige ijsbrekingen, enz.

't Was nog niet licht, toen de breker vertrok. Met wat vakerige oogen zagen we naar de maan, laatste kwartier, die, met grauwe wolken ervoor, miezerig haar beetje licht op ons wereldje af te sturen stond. Links begon 't wat rose te worden in de lucht. Ik zag wat van den donkeren steenklomp, silhouet der gevangenis en dacht aan de nauwte der cellen daar en aan de ruimte van het water en de weilanden hier... Met een zacht gekraak schoof de breker door het ijs heen, dat hier niet dik was en zich willig splijten liet. We voeren natuurlijk door het slop, dat ze er na de vorige ijsdagen in gebroken hadden en waarvan de kanten, hoewel het weer geheel dicht was gevoren, nog goed zichtbaar waren. Na ons vertrek zou de sleep zich vormen en dan achter ons aan komen.

Lang duurde 't niet, of 't rose in 't Oosten begon rood en purper te worden. Rose, rood en purper... Ontmoedigend arm is onze rijke taal. En niet alleen de onze. Rose, rood en purper... Neen, er waren geen drie, er waren veel, heel veel tinten, lichtdoorglorde tinten. Fraise, cerise?... Nog eens zoo veel. Ook geel was er, donkergeel en lichtgeel en witgeel. Vloeken deden de kleuren niet. Dat doen natuurkleuren nooit. Wat later... en de bovenste helft van den zonnecirkel was te zien. Vele zijn zonne's uren van heerschen niet in deze dagen, maar ze is er niet minder luisterrijk om. Grauwig groenden de weiden, grijzigwitte

Foto Marie Bijl.

SPROKKELMAAND. MIE DE SPROKKELAARSTER.

